

“Selvom skattestoppet virker disciplinerende på den offentlige udgiftspolitik, er det problematisk af flere velkendte grunde. Skattestoppet hindrer fornuftige skatteomlægninger. Det udhuler provenuet af ejendomsskatter og afgifter, på trods af at der er større behov for en sænkning af skatten på arbejdsindkomst. Det begrænser mulighederne for stabiliseringspolitik. Endelig øger skattestoppet risikoen for offentlig gældsætning, hvis disciplinen på udgiftsområdet ikke holdes. Et mere fleksibelt skattestop ville løse nogle af disse problemer, men den disciplinerende effekt kan være mindre. Under alle omstændigheder gælder, at et skattestop kun er en indirekte måde at styre udgifterne på.”

Fra resuméet til Dansk Økonomi, efterår 2004

Kun debat giver Rådet eksistensberettigelse

Af Frank Aaen¹

Det Økonomiske Råd har i alt væsentligt bakket op om den førte politik. Lige fra starten, med indkomstpolitik til i dag med krav om øget arbejdsudbud, har løndannelsen været det vigtigste. Og vel at mærke en lavere løndannelse. Dermed har rådet grundlæggende været et ekko af finansministeriet og bankøkonomer. Der er dog et par undtagelser, ikke mindst i debatten om EF/EU og ØMUen. Her nuancerede rådet den offentlige debat, tilmed på en måde der viste sig langt mere rigtig end den økonomiske skræmmekampagne, der ellers var fremme. I de situationer og et par mere viste rådet en eksistensberettigelse nemlig ved at skabe debat om de økonomiske argumenter. Uden den rolle, er der ikke brug for rådet.

Lige fra begyndelsen i 1962 har Vismændenes funktion været at understøtte den førte økonomiske politik. De Radikale var primus motor i institutionens oprettelse med det formål at styrke argumenterne for indkomstpolitik. I betydningen mindre lønudvikling. Op gennem alle årene har indkomstpolitik været det gennemgående tema. I de senere år har fokus været på pensionsalderen, fjernelse af efterlønnen og andre tiltag med det mål at øge arbejdsstyrken trods høj arbejdsløshed. Den enkle målsætning er, at der altid skal være mange flere, der søger arbejde, end der er arbejdspladser for på den måde at holde lønningerne nede. Løntryk er den klare blå linje i vismændenes historie.

Gennem årene har vismændene således været et ekko af den økonomiske politik, og de temaer Finansministeriet, diverse bankøkonomer og andre økonomer fra erhvervslivet har prædikeret. Større modsætninger har i praksis kun eksisteret i de tilfælde, regeringer af politiske grunde ikke

¹ Finanspolitisk ordfører for Enhedslisten.

310 har turdet sige det samme som vismændene. Efterlønsdebatten var et godt eksempel. Selv om der var grundlæggende enighed, gik der flere år, før politikerne turde sige det samme som vismændene.

Som et sådant ekko af Finansministeriets økonomer har institutionen grundlæggende været overflødig. Den har generelt ikke bidraget til at udvide den økonomiske debat. Tværtimod. Den har været med til at indsnævre diskussionen til de synspunkter, der i forvejen har domineret den offentlige debat.

Selv om vismændene primært har været med til at ensrette debatten om den økonomiske politik, er der dog enkelte eksempler, der viser, hvilken betydning for den demokratiske debat en institution som vismændene kan have. Det er særligt set i EU-debatten.

I 1972 problematiserede vismændene den positive økonomiske betydning, det ville have for Danmark at stemme ja til EF og satte spørgsmål ved tilhængerens skræmmekampagne om, hvilke katastrofale følger det ville have at stemme nej. Og midt i debatten om de økonomiske konsekvenser, der i høj grad handlede om flæskepriserne, altså landbrugets eksport til England, påpegede overvismanden, at et ja til EF/EU kun ville være en fordel for de daværende landmænd, fordi en EF-fordel blot ville oppuste prisen på landbrugsjord svarende til landbrugets fordel ved et ja. Netop denne oppustning af jordværdierne, hvor værdien ikke bare beregnes ud fra de afgrøder, der kan dyrkes, men også ud fra de økonomiske tilskud ejerskabet til et landbrug kan udløse, er den dag i dag ødelæggende for et bæredygtigt landbrug.

Rådet havde således en betydning for at få flere synsvinkler ind i debatten, og det var vigtigt for den demokratiske debat, men nuanceringen, frem for en rendyrket EF-jubel-kampagne, udløste et sandt raseri over vismændene fra den helt dominerende ja-side i partierne, regeringen, arbejdsmarkedets parter og de økonomiske eksperter. Det var bestemt ikke velset at stille spørgsmål ved de økonomiske argumenter, som den politiske og økonomiske top fremførte. Men det var netop her, et uafhængigt råds mulige betydning viste sig.

Tilsvarende under ØMU-debatten i 2000. Mens regeringen og et massivt flertal i Folketinget tordnede løs med argumenter om, hvor afgørende det var for dansk økonomi, at danskerne stemte ja til Euroen, konkluderede

vismændene, at de økonomiske fordele ved et medlemskab var “små og usikre”. Rådet var også i dette tilfælde med til at udvide den demokratiske debat, der var op til folkeafstemningen. Dette indspark var givet med til at påvirke den efterfølgende afstemning, der som bekendt blev et nej.

Udviklingen siden Euro-afstemningen viser i øvrigt, at vismændene havde ret i deres konklusion. Nej'et blev ikke ødelæggende for dansk økonomi, sådan som Finansministeriet og bankøkonomerne havde spået. Faktisk gik det helt modsat. Danmarks økonomi med egen valuta har klaret sig bedre end de fleste Euro-lande. Danmarks rente steg ikke til rekordhøjder, ja, den har endda i flere omgange ligget under den tyske.

Ved begge disse afstemninger bidrog vismændene med saglige argumenter til debatten: Et uafhængigt økonomisk råd kan helt afgjort spille en positiv rolle. Desværre er de faktiske eksempler på dette få. Tager man f.eks. den seneste rapport (november 2012) er det, der fokuseres på, at rådets skøn er promiller forskellige fra regeringens. Forskelle, der blæses urimeligt op, til trods for at både regeringens og rådets prognoser næsten konsekvent rammer ved siden af.

Rådet støtter helt op om den gennemførte halvering af dagpengeperioden og støtter også skønnet om, at halveringen vil betyde flere arbejdspladser.

Rådet foreslår en konjunkturafhængig dagpengeperiode, der er længere i perioder med høj arbejdsløshed, dog ikke med dagens arbejdsløshed. Tværtimod skal perioden forkortes til et år, hvis der kommer bedre konjunkturer.

På trods af min uenighed i hovedlinjen i vismændenes analyser og rapporter, har der som oftest været afsnit og konklusioner i alle deres rapporter, jeg har bifaldet. Til trods for de hårde ord ovenfor er jeg en af de formentlig få, der år efter år har sat mig ind i deres analyser og forslag. Nogle af de skævheder på markedet, som jeg selv har hæftet mig ved, kritiserer vismændene også.

Det gælder påpegningsen af, at multinationale selskaber betaler intet eller for lidt i skat. I foråret 2001 har rådet en opgørelse over transfer-pricing med kapitlet “Skatteunddragelse ved indkomsttransformation”. Her be-

skrives metoder til at sende fortjeneste ud af landet, uden de beskattes. Rådet anslog, at der årligt kunne være tale om et beløb på mellem 20 og 40 mia. kr., altså en skatteindtægt på 5-10 mia kr. med dagens selskabskatteprocent.

Det kapitel har været med til at løfte diskussionen om at gøre noget ved problemet. Samtidig har Enhedslisten i flere omgange sat navne på ved at afsløre en række af de store multinationale selskaber, der ikke betaler skat i Danmark eller betaler meget lidt. De senere år har skattemyndighederne øget kontrollen med de multinationale selskaber, og Folketinget har strammet lovgivningen, senest med finanslovsaftalen mellem regeringen og Enhedslisten for 2012. Den ekstra indsats vil givet medføre en øget skattebetaling fra de store selskaber – og har allerede gjort det.

I tilsvarende kategori er de rapporter fra Rådet, som peger på, at samfundets andel af værdien af olie- og gasforekomsterne i Nordsøen bør øges. Det er senest sket i DØR's rapport til Det miljøøkonomiske råd, februar 2012. Her anbefales, at beskatningen i Danmark bør være som i Norge svarende til ekstra omkring 10 mia. kr. årligt til statskassen. Der er ingen tvivl om, at Rådet i denne forbindelse har været med til at fremme den undersøgelse, der i skrivende stund er i gang om Nordsøaftalen fra 2003.

Rådets kritik er selvfølgelig ikke udtryk for, at Rådet er blevet venstreorienteret eller generelt har anlagt en mere kritisk linje. Begrundelsen er den skævhed, der ligger i, at enkelte selskaber med statens hjælp kan sikre sig en langt højere profit end det generelle profitteniveau.

Og desværre er det i samme rapport, at DØR er meget kritisk over for offentlige tilskud til miljøinvesteringer eller offentlig regulering. Selv om det erkendes, at støtte til specifikke teknologier kan give beskæftigelse og eksport, kritiseres den førte politik for at fremme vedvarende energi (vindmøller): "Miljøregulering og tilskud til specifikke industrier flytter ressourcer" og disse ressourcer ville ellers være beskæftiget i andre sektorer. "Normalt vil beskæftigelse, der ikke er betinget af offentlige tilskud eller krav, være mere produktive end beskæftigelse, der er betinget af sådanne tilskud", (side 117).

Det viser, at Rådets teoretiske tilgang er mangelfuld. På samme måde som man bygger på en teoretisk konstruktion om, at jo flere der søger

arbejde, jo flere arbejdspladser bliver der, kan man her ikke indregne de åbenlyse samfundsmæssige fordele, der er ved at gøre noget for klimaet og miljøet. Her er ellers en indsats, der er med til at løse et samfundsmæssigt problem som klimaudfordringen, og som samtidig skaber beskæftigelse, etablerer en stor eksport og som tidligere har givet Danmark en international førerposition. Modellerne levner ikke plads til andre hensyn end de rent markedsøkonomiske overvejelser: Hvis noget er klogt, vil markedet af sig selv sikre, at det gennemføres. Generelt skader staten markedet ved at gennemføre støtteordninger.

Argumentationen om, at staten ikke må forvride markedskræfterne, viser sig også i Rådets kritik af den massive støtte til rederierne. Det er et andet punkt, hvor jeg har støttet rådets konklusioner, om end med en anden argumentation: Hvis rederierne ud fra den internationale konkurrence må gives særlige fordele, svarende til andre lande, må der også være modsvarende samfundsmæssige krav, f.eks. om beskæftigelse af danske søfolk. Og under alle omstændigheder er der brug for et opgør med den eksisterende forskelsbehandling, hvor danske søfartsorganisationer ikke må tegne overenskomst for udenlandske søfolk på danske skibe. Men selve kritikken fra rådet om rederiernes favorable vilkår var og er nyttig i debatten. Den er nemlig ellers domineret af benovelse over rederiernes enorme betydning for den danske økonomi, selv om betydningen er stærkt overdrevet. Desværre er Rådets kritik på dette område ikke slået meget igennem. Selv om man nu kan høre flere og flere, der taler om, at de mange fordele for erhvervet ikke er rimelige. Det gælder f.eks. den lave tonnageskat.

Også skattefradraget for privat pensionsopsparing har rådet haft fat i og erkendt, at statens gældsproblem kunne løses ved at ophæve denne skattefordel uden i øvrigt at skade økonomien. Dog afviser man at anbefale det med det noget demokratisk fornærmende argument, at man ikke har tillid til, at politikerne ikke bare vil øge det offentlige forbrug. Man har altså tillid til, at økonomerne bare lader gælden vokse på grund af denne skattefordel, men afviser, at man kunne fjerne gælden og skabe rum til at fremrykke nødvendige investeringer, hvis der er stor ledig kapacitet i økonomien.

Denne mistillid til det politiske system ligger i forlængelse af, at vismændene i årevis har prædikeret, at den offentlige sektor er for stor og

vokser for meget. Og det selv om den private sektor, altså det private forbrug, er vokset mere end det fælles og det kollektive forbrug - og ser ud til at ville gøre det i årene fremover.

Vismændene har været meget aktive i debatten om truslen om mangel på arbejdskraft, men interessant nok har vismændene selv vist, at der kun kommer et meget lille fald i arbejdsstyrken, et lille bump på vejen. Og faktisk kan man se, arbejdsstyrken er og også fremover vil være større end da beskæftigelsen var på sit historisk højeste.

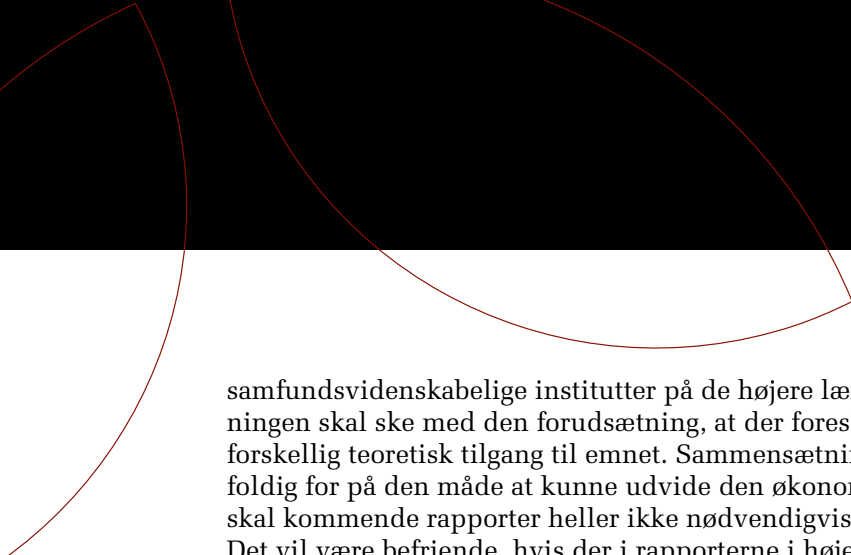
Og netop i debatten om mangel på arbejdskraft har jeg selv på en række møder med vismændene spurgt: Hvis de mener, der er en truende mangel på arbejdskraft, hvorfor har de så ikke foreslået en indsats over for problemet med 7-800.000 i den arbejdsdygtige alder, der ikke er i arbejde? Hvorfor har rådet ikke rejst en stærk debat om dette problem, at samfundet bliver ved med at udstøde så mange fra arbejdsmarkedet, så den udstødte gruppe årti efter årti bevarer den sammen størrelse? En reduktion af udstødningen fra arbejdsmarkedet vil på få år langt overstige den beregnede effekt af f.eks. at fjerne efterlønnen eller halvere dagpengeperioden.

På dette punkt har vismændene været påfaldende tavse, med sikkerhed fordi de mulige løsninger peger på et arbejdsmarked, der skal fungere anderledes end i dag, et arbejdsmarked, hvor der er plads til alle, også dem, der ikke er så effektive som de fleste.

Denne diskussion om, hvordan arbejdsmarkedet kan ændres, er der et enormt behov for – fordi det er et spild af menneskelige ressourcer, kilde til fattigdom og ulighed, men også en oplagt samfundsmæssig løsning, hvis man mener, vi kommer til at mangle arbejdskraft. Men den debat har rådet trods opfordringer ikke taget op.

For at få en bredere debat om den økonomiske politik, få sat spørgsmålstegn ved den liberalistiske logik, der ensidigt dominerer den offentlige debat, foreslår Enhedslisten en ændring af institutionen. Ikke for at få en anden ensidig institution, men for at få flere synspunkter ind i debatten.

Vi foreslår, at i stedet for at vismændene i realiteten er selvsupplerende, så skal nye vismænd udpeges i et samarbejde mellem de økonomiske og

samfundsvidenskabelige institutter på de højere læreanstalter. Og udpegningsen skal ske med den forudsætning, at der foreslås økonomer med forskellig teoretisk tilgang til emnet. Sammensætningen skal være mangfoldig for på den måde at kunne udvide den økonomiske debat. Derfor skal kommende rapporter heller ikke nødvendigvis afspejle et enigt råd. Det vil være befriende, hvis der i rapporterne i højere grad åbnes op for forskellige synspunkter. Det vil også vise det vigtige, at økonomi ikke er en eksakt videnskab, og at der er forskellige konklusioner påvirket af den enkeltes tilgang til økonomiske emner. Derfor vil det også være naturligt, at rådet komme med forskellige forslag til løsninger, ikke altid kun et forslag.

Vismandsinstitutionen skal skabe debat om væsentlige samfundsøkonomiske temaer i stedet for bare at følge Finansministeriets kurs og kun komme med forslag og kritik, hvis det kan trække den økonomiske politik endnu mere i retning af den økonomiske tænkning, der i dag dominerer den offentlige og politiske debat.

Det er kun, når Det Økonomiske Råd leverer en kvalificeret kritik af de herskende økonomiske tanker og dermed udvider debatten, at institutionen har sin berettigelse. Mit håb er, at Rådet langt oftere end hidtil udfylder denne rolle i de kommende år.